

Obszar ochronny Natura 2000 jako wielogatunkowa sieć zależności. Nieoczywiste relacje w perspektywie antropologicznej

Projekt obejmuje badania etnograficzne wokół Jeziora Niedzięgiel na terenie Pojezierza Gnieźnieńskiego, obszarze objętym ochroną siedliskową w ramach programu Natura 2000 (PLH 300026). Podobnie jak inne zbiorniki wodne na Pojezierzu, Niedzięgiel poddawany jest silnej presji antropogenicznej (turystyka, gospodarka, w tym rolnictwo i rybołówstwo, działalność kopalni odkrywkowej), która wraz ze zmianami klimatycznymi (przede wszystkim zmniejszającą się ilością opadów i tzw. pustynnieniem Wielkopolski) wpływają na obniżanie się lustra wody. Zagraża to siedliskom znajdującym się na obszarze ochronnym. Niedzięgiel jest tzw. twardowodnym jeziorem z podwodnymi łąkami ramienicowymi (3140) – ramienice są gatunkami „inżynieryjnymi”, ich obecność wpływa na czystość wody, ale też jest od stanu wody zależna. Zachowanie siedlisk ramienic i innych przekłada się zatem na utrzymanie charakteru i dotychczasowych funkcji jeziora, jest też zadaniem szczególnie ważnym wobec postępującej degradacji środowiska.

Prezentowany projekt wykracza jednak poza funkcjonalne myślenie o środowisku naturalnym. Zamiast analizować zależności między odrębnymi kategoriami społeczeństwa i ekosystemu, proponuję stworzenie w miejscu badań mapy powiązań międzygatunkowych. Program ochronny Natura 2000 traktować będę jako jeden z elementów sieci zależności na badanym terenie, a nie jedynie jako ekspercki projekt zarządzania środowiskiem naturalnym. Ambicją przedłożonego projektu jest sformułowanie definicji wspólnoty lokalnej w odniesieniu do sieci relacji międzygatunkowych.

Projekt ma trzy główne cele badawcze: 1) zanalizowanie znajomości i recepcji programu wśród mieszkańców i decydentów, 2) stworzenie mapy powiązań i zależności pomiędzy różnymi zidentyfikowanymi podmiotami na badanym obszarze – między instytucjami gminnymi i sołectkami, przyrodnikami i biologami, przedstawicielami zarządcy wód i lasów, instytucji ochrony środowiska, właścicielami działek oraz przedsiębiorstw rolnych i turystycznych, a także gatunkami chronionymi na obszarze na podstawie dyrektywy siedliskowej i ptasiej, oraz 3) zainicjowanie dyskusji na temat tworzonej mapy wzajemnych relacji pomiędzy w/w podmiotami.

Zarówno pod względem teoretycznym, jak i metodologicznym, badania te wzbogacić mają dyskusję w nurcie antropologii środowiskowej, która zajmuje się relacjami człowieka ze środowiskiem naturalnym, zazwyczaj podkreślając antropogeniczny charakter zmian klimatycznych, a równocześnie człowieka traktując jedynie jako jeden z elementów międzygatunkowej sieci zależności na Ziemi. Projekt eksploruje przy tym możliwość rozszerzenia kategorii społeczności o aktorów pozaludzkich i podkreśla relacyjność bycia w świecie. Co więcej, podejmuje ważne wyzwania metodologiczne, przede wszystkim związane z zakwestionowaniem podziału na naturę i zarządzającą nią kulturę (i odrębne badające je dyscypliny), oraz możliwościami badania i opisu zależności międzygatunkowych. Jest to też propozycja etnografii zaangażowanej, inicjującej dyskusję na temat lokalnej tożsamości i przyszłości miejsca, ważnej zwłaszcza w obliczu zmian klimatycznych. Wreszcie, oprócz spodziewanych rezultatów naukowych, projekt ma przyczynić się do budowania lokalnego kapitału społecznego.